

Agnieszka Kilińska-Pękacz

OGRANICZENIE, ZAWIESZENIE I POZBAWIENIE WŁADZY RODZICIELSKIEJ JAKO INSTYTUCJE PRAWA RODZINNEGO SŁUŻĄCE OCHRONIE DZIECI

Wstęp

Dziecko podlega szczególnej ochronie w polskim prawie i w prawie międzynarodowym. Do aktów prawnych regulujących przedmiotowe zagadnienie należą między innymi: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.¹, kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r.², kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r.³. W skali globalnej zaliczyć można do nich chociażby Konwencję o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 r., która została ratyfikowana przez Polskę dnia 20 listopada 1989 r.⁴. Legislacji z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa i prawidłowego rozwoju dziecka jest zdecydowanie więcej. Jednak na potrzeby poniższego artykułu warto przywrócić się zagadnieniu ochrony dziecka przed niewłaściwym sprawowaniem opieki przez rodziców na gruncie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Analizując owy problem należy zastanowić się nad charakterem ograniczenia, zawieszenia lub pozbawienia władzy rodzicielskiej, a także konsekwencjami wynikającymi z ich wymierzenia. Istotne wydaje się również rozważenie znaczenia funkcjonowania tych instytucji w świetle kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

Definicja dziecka

Konwencja o prawach dziecka wprowadziła definicję dziecka. Pod powyższym rozumiane są każdą istotą ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletniość. W myśl kodeksu cywilnego z dnia 23 kwietnia 1964 roku pełnoletniość można również uzyskać w momencie zawarcia związku małżeńskiego⁵. Kodeks rodzinny i opiekuńczy dokładnie reguluje, kto może przed upływem ukończenia 18 roku życia zawrzeć związek małżeński. Legislator przewidział odstępstwa od powyższej reguły, a mianowicie przez ko-

¹ Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

² Dz. U. z 1997r., Nr 88, poz. 553 z późn. zm.

³ Dz. U. z 1964 r., Nr 9, poz. 59 z późn. zm.

⁴ Dz. U. z 1991r., Nr 120, poz. 526.

⁵ Dz. U. z 1964 r., Nr 16, poz. 93 z późn. zm.

bietę, która ukończyła 16 lat. Oznacza to, że prawodawca nie dał uprawnienia do zawierania związku małżeńskiego mężczyzną w wieku od 16 do 18 lat. Powodem dla którego rodzice sprawują pieczę nad osobą niepełnoletnią jest jej niedojrzałość psychiczna bądź fizyczna oraz brak zdolności do czynności prawnej⁶.

Nie podlega żadnej wątpliwości, iż rodzina stanowi podstawową komórkę społeczeństwa⁷. Z przykrością należy stwierdzić, że niekiedy zdarzają się przypadki, iż dziecko w domu nie otrzymuje żadnych pozytywnych wartości takich jak: miłość, dobro, pomoc czy wsparcie. Zamiast tego często w stosunku do podopiecznego stosowana jest przemoc, czy wykazywany zupełny brak zainteresowania jego losem prowadzący chociażby do zaniedbania. W związku z tym, to zadaniem państwa powinna być ochrona tych najmłodszych obywateli przed wszelkimi nadużyciami ze strony rodziców.

Na gruncie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego prawodawca wprowadził trzy instytucje chroniące dziecko m.in. odnoszące się do wszelkich form niewywiązywania się z władzy rodzicielskiej, czy stosowania przemocy. Należą do nich ograniczenie, zawieszenie i pozbawienie władzy rodzicielskiej. Problematyka władzy rodzicielskiej uregulowana została w dziale IA Rodzice i dzieci, rozdz. II Stosunki między rodzicami, a dziećmi kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Tymczasem przepisy normujące ograniczenie, zawieszenie, i pozbawienie władzy rodzicielskiej to art. 107, 109, 110 i 111 k. r. o.

Definicja władzy rodzicielskiej

R. Krajewski, zwraca uwagę, iż na gruncie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nie występuje definicja władzy rodzicielskiej. Przyjmuje się jednak, iż pod jej pojęciem rozumie się zespół obowiązków i praw rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, z poszanowaniem jego godności i praw⁸. W związku z powyższym stanowi ona prawo osobiste, niezbywalne, niedziedziczne, nie można się jej zrzec⁹. Władza rodzicielska przysługuje tylko osobom pełnoletnim, a istnieje z chwilą urodzenia dziecka¹⁰. A. Zieliński wskazuje, iż treść władzy rodzicielskiej zawiera trzy elementy: piecza nad osobą dziecka, zarząd majątkiem dziecka oraz reprezentacja dziecka.¹¹

W myśl art. 48 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu¹². Ustawą szczególną, która reguluje kwestie ograniczenia lub pozbawienia władzy rodzicielskiej jest kodeks rodzinny i opiekuńczy. J. Ignaczewski wyróżnia cztery grupy środków służą-

⁶ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2012, s. 218.

⁷ F. Adamski, *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002, s. 27.

⁸ R. Krajewski, *Podstawy prawa rodzinnego*, Warszawa 2003, s. 87.

⁹ H. Dolecki, *Sytuacja prawna małoletniego w postępowaniu przed sądem opiekuńczym w sprawach dotyczących władzy rodzicielskiej*, Nowe Prawo 1976, nr 11, s. 1519.

¹⁰ T. Sokołowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2006, s. 121.

¹¹ A. Zieliński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze w zarysie*, Warszawa 2011, s. 192-193.

¹² Dz. U. 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

cych ingerencji władzy rodzicielskiej na gruncie przytoczonego kodeksu. Pierwszą grupę stanowią środki służące ograniczeniom z powodów prawnych lub faktycznych w wykonywaniu władzy rodzicielskiej (art. 97 §2, art. 99, art. 101 §3, art. 102). Drugą grupę tworzą środki, których celem nie jest pozbawienie władzy rodzicielskiej, a jedynie jej ograniczenie (art. 101 §3 i 102). Jako ostatnie wyeksplikowano środki wykorzystywane do wyłączenia władzy rodzicielskiej, czyli pozbawienie i zawieszenie władzy rodzicielskiej. Ostatnią grupę wyznaczają formy pomocy dla rodziców zawarte w art. 100 k. r. o.¹³

Według H. Haak pozbawienie i ograniczenie władzy rodzicielskiej należą do najbardziej drastycznych środków na gruncie prawa rodzinnego i opiekuńczego. Nazywa się je środkami ingerencji w sferę władzy rodzinnej¹⁴. Służą przede wszystkim ochronie dziecka, bowiem nie mają one charakteru penalnego, ponieważ ich zadaniem nie jest karanie rodziców¹⁵. Mają także stanowić pomoc rodzicom, aby swoją władzę rodzicielską wykonywali prawidłowo¹⁶.

Ograniczenie władzy rodzicielskiej

Celem instytucji ograniczenia władzy rodzicielskiej jest zapobieganie stanom zagrożenia dobra dziecka. Toteż sądy winny reagować w sytuacji prawdopodobieństwa narażenia dziecka na niebezpieczeństwo. Ustawodawca dopuścił możliwość ograniczenia władzy rodzicielskiej, gdy nie dojdzie do naruszenia dobra dziecka¹⁷. J. Ruszewski podkreśla, iż działania zmierzające do ograniczenia władzy rodzicielskiej mają „zapobiegać ujemnym skutkom niewłaściwego wykonywania władzy rodzicielskiej”¹⁸. Oznacza to, iż koniecznym nie jest powstanie jakiegokolwiek uszczerbku¹⁹.

Dobro dziecka stanowi jedną z najcenniejszych wartości w życiu rodziny. W związku z tym w sytuacji, gdy dojdzie do rozbieżności między dobrem dziecka, a interesem rodziców, ich interes musi zejść na dalszy plan. Powyższe możliwe jest jedynie w sytuacji, gdy w żadnym razie nie da się pogodzić interesu rodziców z uzasadnionym interesem dziecka²⁰. Na dobro dziecka składa się zaspokojenie jego potrzeb życiowych (wyżywienia, mieszkania, pomocy w nauce itp.) oraz jego stan i potrzeby emocjonalne, psychiczne²¹.

¹³ J. Ignaczewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 615.

¹⁴ H. Haak, *Władza rodzicielska. Komentarz*, Toruń 1995, s. 143-144.

¹⁵ M. Lech-Chelmińska, V. Przybyła, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, Warszawa 2006, s. 257.

¹⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 września 2000 roku (Sygn. II 1141/00), LEX nr 51969.

¹⁷ J. Gajda, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 410.

¹⁸ J. Ruszewski, *Prawo rodzinne*, Suwałki 2011, s. 77.

¹⁹ R. Krajewski, *Podstawy prawa.*, op. cit., s. 93.

²⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 stycznia 1999 roku (Sygn. III CKN 979/98), LEX nr 1215106.

²¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 28 października 2010 roku (Sygn. IACa 458/10), LEX nr 784436.

Przyjmuje się, iż ograniczenie władzy rodzicielskiej może nastąpić nie tylko z winy rodziców²². W związku z tym, przy ocenie zagrożenia dobra dziecka bez znaczenia jest, czy zagrożenie to zostało spowodowane niewłaściwym postępowaniem rodziców, ich nieudolnością, czy też mylnym wyobrażeniem o tym, czego wymaga dobro dziecka²³. Podobnie M. Goettel wylicza pewne stany faktyczne, które mają wpływ na możliwość podjęcia przez sąd ingerencji w wykonywanie władzy rodzicielskiej poprzez jej ograniczenie. W szczególności zalicza do nich okoliczności subiektywne, które wynikają z działania rodziców np. zaniedbanie, czy nadużywanie alkoholu. Kolejnymi okolicznościami są: subiektywne będące następstwem zachowania dziecka np. podatność na działania grup rówieśniczych oraz obiektywne np. trudna sytuacja materialna²⁴. Zadaniem sądu jest ustalenie faktu, charakteru i częstotliwości występowania negatywnego zachowania rodziców, które zagraża dobru dziecka²⁵.

W myśl art. 109 k. r. o. w sytuacji, gdy występuje zagrożenie dobra dziecka, sąd może wydać między innymi następujące zarządzenia:

- 1) zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania, w szczególności do pracy z asystentem rodziny, realizowania innych form pracy z rodziną, skierować małoletniego do placówki wsparcia dziennego, określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej lub skierować rodziców do placówki albo specjalisty zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń;
- 2) określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun;
- 3) poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego;
- 4) skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi;
- 5) zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo w instytucjonalnej pieczy zastępczej albo powierzyć tymczasowo pełnienie funkcji rodziny zastępczej małżonkom lub osobie, niespełniającym warunków dotyczących rodzin zastępczych, w zakresie niezbędnych szkoleń, określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

²² Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 października 1999 roku (Sygn. I CKN 884/99), LEX nr 1125075.

²³ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 października 1997 roku (Sygn. III CKN 321/97), LEX nr 236525.

²⁴ M. Goettel, *Prawo rodzinne w pytaniach i odpowiedziach*, Warszawa 2012, s. 162-163.

²⁵ H. Ciepła, J. Ignaczewski, J. Skibińska-Adamowicz, *Komentarz do spraw rodzinnych*, Warszawa 2012, s. 234.

Wyeksponowany powyżej katalog ma charakter otwarty²⁶. A. Łapiński podkreśla, iż zarządzenia służące ograniczeniu władzy rodzicielskiej stanowią „najbardziej wszechstronne oraz najbardziej elastyczne środki kontroli wykonywania władzy rodzicielskiej”²⁷. Słusznie zwrócił uwagę J. Ignatowicz, iż w rzeczywistości sąd został uprawniony do wydania dowolnego zarządzenia, którego wymaga dobro dziecka²⁸. Nie mniej, jak podkreślił J. Strzebińczyk, owo rozporządzenie musi być wykonalne, a także można je wyegzekwować²⁹. Obowiązkiem sądu jest również wskazanie sposobu kontroli wymierzonego zarządzenia³⁰.

M. Goettel akcentuje, iż wymienione enumeratywnie zarządzenia w art. 109 k. r. o. stanowią środki o charakterze trwałym. Zaznacza, że mogą zostać również zastosowane środki o charakterze doraźnym służące jednorazowemu wyjaśnieniu sprawy np. zgoda na operację³¹. Zarządzenie może również dotyczyć wydawania postanowienia o uregulowaniu kontaktów dziadków z dzieckiem³².

Podkreśla się, iż w przytoczonym katalogu występują zarządzenia wymienione od najłagodniejszego do najsurowszego³³. Należy zwrócić uwagę, iż sądy powinny owe rozporządzenia wydawać odpowiednio do wagi i rodzaju popełnionego zachowania zarówno przez rodziców i dzieci³⁴. Bowiem nie może stać się tak, że podopieczny zostanie umieszczony w rodzinie zastępczej za to, że np. opuszczał zajęcia lekcyjne w szkole. Niecelowe byłoby także zalecanie przez sąd najłagodniejszego zarządzenia, które okaże się nieskuteczne, a następnie poszukując odpowiedniego środka nie powinno się wymierzać po kolei o jeden stopień surowszego rozporządzenia, aż zostanie osiągnięty zakładany efekt. W rezultacie sąd powinien wybrać najodpowiedniejszy środek ingerencji służący ochronie dziecka. Stanowi to niezmiernie trudne zadanie, potrzebna jest ku temu dokładna analiza każdej indywidualnej sprawy dziecka.

Zgodnie z art. 113 §2 k. r. o. w wyjątkowych wypadkach sąd opiekuńczy może ograniczyć osobistą styczność z dzieckiem rodziców, których władza rodzicielska została ograniczona, przez umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

²⁶ M. Andrzejewski, H. Dolecki (red.), A. Lutkiewicz-Rucińska, A. Olejniczak, T. Sokołowski (red.), A. Sylwestrzak, A. Zielonacki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 641.

²⁷ A. Łapiński, *Ogólna problematyka ograniczenia władzy rodzicielskiej według art. 109 k.r.o.*, *Palestra* 1974, Nr 3, s. 22.

²⁸ J. Gajda, J. Ignatowicz, J. Pietrzykowski, K. Pietrzykowski, J. Winiarz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 930.

²⁹ J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2013, s. 280.

³⁰ R. Krajewski, *Podstawy prawa*, op. cit., s. 93.

³¹ M. Goettel, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 167.

³² Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2000 roku (Sygn. III CKN 845/00), LEX nr 1222322.

³³ H. Ciepla, B. Czech, T. Domińczyk, S. Kalus, K. Piasecki (red.), M. Sychowicz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 795.

³⁴ M. Andrzejewski, H. Dolecki (red.), A. Lutkiewicz-Rucińska, A. Olejniczak, T. Sokołowski (red.), A. Sylwestrzak, A. Zielonacki, *Kodeks rodzinny*, op. cit., s. 641.

Z instytucją ograniczenia władzy rodzicielskiej bezpośrednio łączy się pojęcie dobra dziecka, które dla kodeksu rodzinnego i opiekuńczego stanowi podstawową i naczelną wartość. Wymieniony akt prawny stworzył możliwość ochrony dziecka przed czynnikami wpływającymi negatywnie na jego rozwój psychiczny i fizyczny, pochodzącymi od jego najbliższego otoczenia. Wprowadzony katalog zarządzeń służy zarazem ochronie dziecka i polepszeniu sprawowania władzy rodzicielskiej przez rodziców. Unormowanie takiego rozwiązania sprawia, że właściwe instytucje mogą nie tylko poprawiać relacje między członkami rodziny, ale również są w stanie ingerować w sytuację rodzinną zanim dojdzie do zagrożenia życia dziecka. Uzasadnione stało się powołanie tej instytucji, która nie pozbawia dziecka rodziców, którzy nie są wydolni do wykonywania władzy rodzicielskiej, a wprowadza pewne ograniczenia w wykonywaniu tej władzy. Należy mieć na uwadze, że nie zawsze dzieje się tak, iż to rodzice źle oddziałują na swoje dziecko, przez co dochodzi do jego demoralizacji. Zdarzają się sytuacje, kiedy to na nieprawidłowy rozwój dziecka zwłaszcza w okresie tzw. „buntu” wpływ mają jego grupa rówieśnicza. Rodzice nie zawsze potrafią sobie poradzić z dorastającym nastolatkiem, co może również przełożyć się na treść zarządzenia wydanego przez sąd np. poprzez zakaz używania środków odurzających przez małoletniego. Analizując kwestię ograniczenia władzy rodzicielskiej należałoby zwrócić uwagę na obowiązek społeczeństwa polegający na zawiadamianiu właściwych instytucji, gdy zauważą niepokojącą sytuację godzącą w dobro dziecka. Nie można bowiem przemilczeć krzywdy wyrządzonej dzieciom.

Zawieszenie władzy rodzicielskiej

W myśl art. 110 k. r. o. ustawodawca dopuścił możliwość zawieszenia przez sąd władzy rodzicielskiej w razie przemijającej przeszkody w jej wykonywaniu. Wątpliwości wywołuje interpretacja terminu „przemijające przeszkody”. Zdaniem A. K. Bielińskiego i M. Pannert ta przeszkoda występuje, gdy „przez pewien czas wynikające z władzy rodzicielskiej prawa i obowiązki rodziców nie mogą być wykonywane, choć nie przestają istnieć”³⁵. Reprezentowany jest pogląd, iż przeszkoda musi przeminąć do osiągnięcia przez dziecko pełnoletności³⁶. Przyjmuje się również, iż najczęściej nie wynika ona z winy rodziców³⁷.

Niezbędne jest wskazanie przykładów sytuacji, podczas których można powołać się na przesłankę przemijającej przeszkody uzasadniającej podjęcie przez sąd decyzji o zawieszeniu władzy rodzicielskiej. Niniejszym zalicza się następujące przyczyny: dłuższy wyjazd rodzica za granicę, choroba, pobyt w zakładzie karnym³⁸. Przy czym A. K. Bieliński, M. Pannert zwracają uwagę, iż nie nastąpi zawieszenie władzy, jeżeli rodzic wyjechał za granicę, a dziecko pozostało z dziadkami, a nie miała miejsca pilna potrzeba decydowania o istotnych sprawach dziecka³⁹. Podobnie uważa się, iż niecelowe

³⁵ A. K. Bieliński, M. Pannert, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2011, s. 207.

³⁶ J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 282.

³⁷ R. Krajewski, *Podstawy prawa*, op. cit., s. 93.

³⁸ J. Ruszewski, *Prawo rodzinne*, s. 77.

³⁹ A. K. Bieliński, M. Pannert, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 207.

stanie się wymierzenie tego środka, gdy jedno z rodziców wykonuje władzę prawidłowo, a drugie nie⁴⁰. Z kolei J. Strzebińczyk reprezentuje pogląd, iż „*im dłuższy, prognozowany czas trwania przeszkody, tym mniej podstaw do uznania ją za przemijającą*”⁴¹. M. Goettel uwidacznia, iż w sytuacji, gdy przyczyną powstania przeszkody było lekceważące działanie rodziców, to sąd może postanowić o pozbawieniu lub ograniczeniu władzy rodzicielskiej⁴².

K. Gromek wskazuje, iż zawieszenie władzy rodzicielskiej jako jedyne ma charakter fakultatywny⁴³. Oznacza to, iż w momencie, gdy występuje przemijająca przeszkoda, sąd nie jest zobligowany do wydania zarządzenia o zawieszeniu władzy rodzicielskiej⁴⁴. Zatem jego zadaniem jest dokonanie oceny charakteru przeszkody oraz czy orzeczenie takiego zawieszenia jest celowe⁴⁵. Oznacza to, iż nie można dopuścić do wydania rozstrzygnięcia o zawieszeniu władzy rodzicielskiej z wymienionego wyżej powodu, jeżeli będzie naruszało dobro dziecka⁴⁶.

Wydaje się, że istotne jest pochylenie się nad skutkami, które powoduje zawieszenie władzy rodzicielskiej. Zdania w tej kwestii są podzielone. K. Gromek reprezentuje pogląd, iż to zawieszenie powoduje pozbawienie władzy rodzicielskiej⁴⁷. Przeciwnicy stoją na stanowisku, iż skutkiem orzeczenia o zawieszeniu władzy rodzicielskiej przez sąd nie jest brak istnienia tej władzy. Rodzic jedynie nie może jej tymczasowo sprawować. Taki pogląd sprawuje m.in. T. Smyczyński⁴⁸, A. K. Bieliński, M. Pannert⁴⁹, J. Ignatowicz i M. Nazar⁵⁰, Pogląd ten wydaje się w pełni uzasadniony. Całkowite pozbawienie takiego rodzica władzy rodzicielskiej nie byłoby uzasadnione. Zwłaszcza, że dotyczy to sytuacji, kiedy rodzic w pewnych przyczynach nie może sprawować opieki nad dzieckiem.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy dopuszcza możliwość uchylecia zawieszenia władzy rodzicielskiej, jeżeli odpadnie jego przyczyna. Nie mniej uchylanie zawieszenia władzy rodzicielskiej nie będzie następowało automatycznie. Sąd będzie musiał każdorazowo przeanalizować sytuację po przeminięciu tej przeszkody⁵¹.

Instytucja zawieszenia władzy rodzicielskiej ma służyć pewnemu „wstrzymaniu” wykonywania praw i obowiązków względem dziecka z powodu przemijającej przeszkody. Słusznie zostało powyżej zaznaczone, iż ta przyczyna, dla której rodzic nie może sprawować władzy rodzicielskiej musi być na określony, przewidywalny czas. Zatem nie powinno się orzekać o tym ograniczeniu w sytuacji, gdy przeszkoda jest trwała. W przypadku występowania trwałej przeszkody można złożyć wniosek o pozbawienie władzy

⁴⁰ M. Goettel, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 168.

⁴¹ J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 282.

⁴² M. Goettel, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 168.

⁴³ K. Gromek, *Władza rodzicielska. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 346.

⁴⁴ M. Goettel, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 168.

⁴⁵ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 242.

⁴⁶ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012, s. 360.

⁴⁷ K. Gromek, *Władza rodzicielska*, op. cit., s. 346.

⁴⁸ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 242.

⁴⁹ A. K. Bieliński, M. Pannert, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 207.

⁵⁰ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 360.

⁵¹ H. Ciepla, B. Czech i in. 2011, s. 806.

rodzicielskiej. Reasumując zawieszenie władzy rodzicielskiej ma służyć przede wszystkim możliwości podejmowania decyzji o istotnych sprawach dziecka, gdy potrzebna jest nagle szybka zgoda. Przebywanie jednego rodziców np. za granicą często uniemożliwia jej podjęcie.

Pozbawienie władzy rodzicielskiej

Zgodnie z art. 111 k. r. o. jeżeli władza rodzicielska nie może być wykonywana z powodu trwałej przeszkody albo jeżeli rodzice nadużywają władzy rodzicielskiej lub w sposób rażący zaniedbują swoje obowiązki względem dziecka sąd opiekuńczy pozbawi rodziców władzy rodzicielskiej. Sąd może ten środek wymierzyć, jeżeli mimo udzielonej pomocy nie ustały przyczyny zastosowania art. 109 §2 pkt. 5, a w szczególności, gdy rodzice trwale nie interesują się dzieckiem⁵². Ostatnia z przesłanek pozbawienia władzy rodzicielskiej została wprowadzona ustawą z dnia 21 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego⁵³.

M. Goettel pod pojęciem pozbawienia władzy rodzicielskiej rozumie „*trwałą utratę przez rodziców przysługujących im wobec dziecka praw, a także wygaśnięcie ciążyących na nich obowiązków, w wyniku władczego rozstrzygnięcia organu państwowego*”⁵⁴. Jest ono obligatoryjne w sytuacji, gdy sąd uzna, iż wystąpiła jedna z przesłanek pozbawienia owej władzy, to wówczas sąd rozstrzygnie o pozbawieniu władzy rodzicielskiej⁵⁵. Jak wskazuje między innymi T. Smyczyński ta instytucja należy do najsurowszej ingerencji w życie rodziny na gruncie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. W związku z tym może zostać orzeczona wówczas, gdy niecelowe okazałoby się wymierzenie łagodniejszych dostępnych środków ingerencji⁵⁶. Przy czym nie zawsze jest wymierzany, gdy wcześniej postanowiono łagodniejsze zarządzenia z art. 109 k. r. o.⁵⁷

Pozbawienie władzy rodzicielskiej oznacza utratę przez rodziców wszelkich praw i obowiązków związanych z władzą rodzicielską⁵⁸. M. Goettel zwraca uwagę na odebranie dodatkowych unormowań związanych z pozbawieniem władzy rodzicielskiej takich jak: na podstawie art. 119 k. r. o. rodzic nie musi wyrazić zgody na przysposobienie dziecka, czy na gruncie art. 149 k. r. o. nie ma prawa wskazać opiekuna dla swojego dziecka, także nie może być ustanowiona opiekunem zgodnie z art. 148 k. r. o.⁵⁹. Przy czym nie traci się prawa do alimentacji⁶⁰ i dziedziczenia⁶¹.

⁵² Dz. U. z 1964 r., Nr 9, poz. 59 z późn. zm.

⁵³ Dz. U. 2000 r., Nr 122, poz. 1322.

⁵⁴ M. Goettel, *Szczególne skutki pozbawienia władzy rodzicielskiej*, Przegląd Sądowy 2004, Nr 9, s. 42.

⁵⁵ K. Gromek, *Władza rodzicielska*, op. cit., s. 354.

⁵⁶ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 240.

⁵⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 1998 roku (Sygn. II CKN 871/98), LEX nr 1215492.

⁵⁸ A. K. Bieliński, M. Pannert, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 207.

⁵⁹ M. Goettel, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 169.

⁶⁰ H. Ciepła, J. Ignaczewski, J. Skibińska-Adamowicz, *Komentarz do spraw*, op. cit., s. 351.

⁶¹ J. Gajda, *Kodeks rodzinny*, op. cit., s. 421.

Słusznie wskazuje J. Ignaczewski, iż pozbawienie władzy rodzicielskiej nie ma charakteru generalnego, bowiem orzekane jest w stosunku do jednego dziecka⁶². Oznacza to, że w sytuacji, np. gdy rodzice mają trójkę dzieci i wniosek o pozbawienie władzy rodzicielskiej dotyczy tylko jednego dziecka, to pozbawienie władzy rodzicielskiej nie dotyczy pozostałej dwójki. Analogicznie jest w przypadku rodziców, omawiana ingerencja sądu odnosi się do konkretnego rodzica⁶³.

Pierwszą z przesłanek pozbawienia władzy rodzicielskiej są trwałe przeszkody w ich wykonywaniu. Próbę wyjaśnienia definicji trwałych przeszkód w wykonywaniu władzy rodzicielskiej dokonał Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 2 czerwca 2000 r. Sąd objaśnił, iż stanowią one układ stosunków, które wyłączają sprawowanie przez rodziców władzy rodzicielskiej na stałe w tym sensie, że albo według rozsądnego przewidywania nie można ustalić czasu trwania tego układu albo - co najmniej - że układ ten będzie istniał przez długi czas⁶⁴. Meritum zastosowania tej przesłanki stanowi obiektywna niemożność wykonywania władzy rodzicielskiej⁶⁵. J. Ignaczewski reprezentuje pogląd, iż przy ocenie trwałości przeszkody nie ma znaczenia wina rodziców, czy uniemożliwienie wykonywania władzy rodzicielskiej⁶⁶. Jako przykłady zachowań kwalifikujących się do pozbawienia władzy rodzicielskiej zalicza się: długotrwałe pozbawienie wolności, umieszczenie w zakładzie leczniczym z powodu ciężkiej, przewlekłej choroby⁶⁷, czy zaginięcie jednego z rodziców⁶⁸.

W doktrynie panuje dyskusja, czy wyjazd za granicę na stałe przez jednego z rodziców stanowi przesłankę do złożenia wniosku o pozbawienie władzy rodzicielskiej nad dzieckiem. Pewna część specjalistów w zakresie prawa rodzinnego twierdzi, że stanowi to powód do orzeczenia o pozbawieniu władzy rodzicielskiej – chociażby T. Smoczyński⁶⁹, H. Dolecki⁷⁰. Inni twierdzą, iż wyjazd na stałe za granicę musi być połączony z brakiem kontaktu – A. K. Bieliński, M. Pannert⁷¹, J. Gajda⁷², H. Haak⁷³. Zdaje się, że sam wyjazd na stałe za granicę przez jednego z rodziców nie powinien stanowić przesłanki pozbawienia władzy rodzicielskiej. Słuszny wydaje się pogląd, iż należałoby władzę rodzicielską odebrać wówczas, gdy taki rodzic zerwałby kontakt z dzieckiem.

⁶² H. Ciepła, J. Ignaczewski, J. Skibińska-Adamowicz, *Komentarz do spraw*, op. cit., s. 319.

⁶³ M. Andrzejewski, H. Dolecki (red.), A. Lutkiewicz-Rucińska, A. Olejniczak, T. Sokołowski (red.), A. Sylwestrzak, A. Zielonacki, *Kodeks rodzinny*, op. cit., s. 641.

⁶⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2000 roku (Sygn. II CKN 960/00), LEX nr 51976.

⁶⁵ H. Ciepła, J. Ignaczewski, J. Skibińska-Adamowicz, *Komentarz do spraw*, op. cit., s. 332.

⁶⁶ J. Ignaczewski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 631.

⁶⁷ J. Gajda, *Kodeks rodzinny*, op. cit., s. 419.

⁶⁸ M. Lech-Chełmińska, V. Przybyła, *Kodeks rodzinny*, op. cit., s. 265.

⁶⁹ T. Smoczyński, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 240.

⁷⁰ M. Andrzejewski, H. Dolecki (red.), A. Lutkiewicz-Rucińska, A. Olejniczak, T. Sokołowski (red.), A. Sylwestrzak, A. Zielonacki, *Kodeks rodzinny*, op. cit., s. 650.

⁷¹ A. K. Bieliński, M. Pannert, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 208.

⁷² J. Gajda, *Kodeks rodzinny*, op. cit., s. 418.

⁷³ H. Haak, *Władza rodzicielska*, op. cit., s. 168-169.

W przypadku przesłanki nadużycia władzy rodzicielskiej nie mamy do czynienia z rażącym nadużyciem. Oznacza to, iż każde nadużycie będzie stanowiło przesłankę wszczęcia postępowania o pozbawienie władzy rodzicielskiej. Jako przykład owego nadużycia przede wszystkim podaje się przemoc wobec dzieci⁷⁴, zmuszanie do nieodpowiedniej pracy, wykorzystanie seksualne, namawianie do popełniania czynów zabronionych⁷⁵, bezprawne zatrzymanie dziecka⁷⁶, wychowywanie dziecka wśród aspołecznych wartości⁷⁷, pogarda dla drugiego rodzica, skłanianie dziecka do żebractwa⁷⁸. H. Dolecki do nadużywania władzy rodzicielskiej zalicza także bezprawne postępowanie przy zarządzaniu majątkiem dziecka niosącym znaczne ryzyko szkody⁷⁹.

Z kolei nadużyciem władzy rodzicielskiej nie jest zachowanie rodzica zmierzające do podejmowania działań służących pozostawieniu dziecka w Polsce zgodnie z jego wolą⁸⁰. Nadużycia władzy rodzicielskiej nie ma, gdy ojciec kierując się uczuciem dziecka, odmawia zgody na przysposobienie dziecka przez obecnego męża matki dziecka, choćby nawet dziecko było w nowej rodzinie wychowywane należycie i było do swego ojczyrna przywiązane⁸¹.

Kolejna przesłanka dotyczy rażącego zaniedbania obowiązków przez rodzica. J. Strzebińczyk podkreśla, iż ma ono miejsce wówczas, gdy rodzic lekceważy swoje powinności poważnie, jaskrawo⁸². I. Ignaczewski wyróżnia dwa rodzaje spraw, którym można przypisać przesłankę rażącego zaniedbania obowiązków względem dziecka. Po pierwsze zalicza sprawy, które należą do patologii społecznej, narkomania, nadużywania alkoholu, itp.. Rezultatem takich postępowań jest zaniechanie opieki, czy niezaspokojenie podstawowych potrzeb higienicznych, żywnościowych, czy edukacyjnych. Do drugiej grupy zaliczane są czyny związane z wykazywaniem żadnego zainteresowania dzieckiem, brak kontaktu z nim, czy niealimentacja.⁸³ Zaniedbanie ze strony rodziców stanie się podstawą do pozbawienia władzy rodzicielskiej jeżeli będzie ono rażące, czyli poważne⁸⁴.

Ostatnia z przesłanek dotyczy sytuacji, gdy mimo udzielonej pomocy nie ustały przyczyny zastosowania art. 109 §2 pkt. 5, a w szczególności, gdy rodzice trwale nie interesują się dzieckiem. Przywołany artykuł dotyczył m.in. umieszczenia dziecka w ro-

⁷⁴ H. Ciepla, J. Ignaczewski, J. Skibińska-Adamowicz, *Komentarz do spraw*, op. cit., s. 330.

⁷⁵ M. Andrzejewski, H. Dolecki (red.), A. Lutkiewicz-Rucińska, A. Olejniczak, T. Sokołowski (red.), A. Sylwestrzak, A. Zielonacki, *Kodeks rodzinny*, op. cit., s. 650.

⁷⁶ M. Lech-Chelmińska, V. Przybyła, *Kodeks rodzinny*, op. cit., s. 265.

⁷⁷ H. Haak, *Władza rodzicielska*, op. cit., s. 169.

⁷⁸ J. Ignaczewski, *Pochodzenie dziecka i władza rodzicielska po nowelizacji. Art. 61 – 113 KRO. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 238.

⁷⁹ M. Andrzejewski, H. Dolecki (red.), A. Lutkiewicz-Rucińska, A. Olejniczak, T. Sokołowski (red.), A. Sylwestrzak, A. Zielonacki, *Kodeks rodzinny*, op. cit., s. 650.

⁸⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 października 1998 roku (Sygn. I CKN 834/98), LEX nr 35068.

⁸¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 1974 roku (Sygn. III CRN 346/73), LEX nr 1802.

⁸² M. Andrzejewski, E. Holewińska-Lapińska, T. Smyczyński (red.), W. Stojanowska, J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2011, s. 354.

⁸³ H. Ciepla, J. Ignaczewski, J. Skibińska-Adamowicz, *Komentarz do spraw*, op. cit., s. 321-324.

⁸⁴ H. Haak, *Władza rodzicielska*, op. cit., s. 170.

dzinie zastępczej. J. Ignatowicz trafnie wskazuje, iż przesłanka wskazana w art. 111 §1a ma jedynie charakter fakultatywny. Kontynuując argumentuje, iż najpierw sąd powinien w najsurowszej postaci wymierzyć rodzicom zarządzenie, a następnie, gdy okaże się to niecelowe, ponieważ dziecko będąc np. w rodzinie zastępczej nie utrzymuje kontaktów z rodzicami, to wówczas sąd powinien rozważyć pozbawienie takiego rodzica władzy rodzicielskiej⁸⁵. Zadaniem sądu po orzeczeniu zarządzenia umieszczenia dziecka np. w rodzinie zastępczej jest ocena realizacji tego rozporządzenia co najmniej raz na sześć miesięcy. Badane jest tu głównie kontaktowanie się rodziców z dzieckiem⁸⁶.

Analizując zagadnienie pozbawienia władzy rodzicielskiej należy pamiętać o jednej istotnej kwestii. W przypadku odebrania władzy rodzicielskiej sąd nie zakazuje wszelkich kontaktów z rodzicem, który utracił atrybuty władzy rodzicielskiej. W orzecznictwie wyrażono pogląd, iż sąd może zakazać styczności z dzieckiem tylko w sytuacji, gdy ewentualny kontakt zagraża życiu, zdrowiu, bezpieczeństwu lub wpływa demoralizująco na dziecko⁸⁷. Dodatkowo ustawodawca zezwolił na utrzymywanie kontaktów także w przypadku innych członków rodziny takich jak rodzeństwo, dziadkowie, powinowaci w linii prostej, czy w przypadku osób, które dłuższy czas sprawowały pieczę nad dzieckiem⁸⁸. Wprowadzenie takiej możliwości przez prawodawcę pozwala na zachowanie dotychczasowych kontaktów z rodzicem i jego rodziną. Wydaje się, że ustanowienie takiego zapisu jest w pełni zasadne z uwagi na to, iż niecelowe byłoby ograniczenie całkowite kontaktów z najbliższymi, poza oczywiście sytuacjami, gdy zagrożone byłoby życie i zdrowie dziecka. Być może całkowite oderwanie dziecka od swojego dotychczasowego otoczenia, rodziny mogłoby negatywnie wpłynąć na jego dalszy rozwój.

Analizując rozstrzygnięcia sądowe dotyczące pozbawienia władzy rodzicielskiej, warto wskazać przykładowe orzecznictwa, aby w pełni zrozumieć, jakie czyny mogą stanowić tak rażące naruszenie władzy rodzicielskiej. W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2000 r. za podstawę orzeczenia pozbawienia wolności wskazano: nadużywanie alkoholu, uprawianie przestępczego procederu i uchylanie się od świadczeń alimentacyjnych względem dziecka⁸⁹. W innym postanowieniu Sądu Najwyższego podkreślano, iż w sytuacji, gdy dziecko zostanie pozostawione z ojcem (zabójca jego matki, który na dodatek posiada negatywne cechy osobowości, przez to zagraża dobru dziecka poprzez niszczenie jego naturalnego środowiska rodzinnego i stanowiący rażące zaniedbywanie obowiązków rodzica względem dziecka) wówczas można postanowić o pozbawieniu władzy rodzicielskiej⁹⁰. Następnie w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 14 października 1970 r. reprezentowano pogląd, iż przyczyną pozbawienia

⁸⁵ J. Gajda, J. Ignatowicz, J. Pietrzykowski, K. Wietrzykowski (red.), J. Winiarz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 948.

⁸⁶ J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 285-286.

⁸⁷ E. Kawala, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Tekst, orzecznictwo*, Toruń 2003, s. 191.

⁸⁸ J. Ignatowicz, J. Nazar, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 384.

⁸⁹ Postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2000 roku (Sygn. III CKN 834/99), LEX nr 51565.

⁹⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 1998 roku (Sygn. II CKN 893/97), LEX nr 45485.

władzy rodzicielskiej mogło być odebranie przez ojca kilkuletniego dziecka naturalnego środowiska rodzinnego i bezpośredniej opieki matki oraz możliwości wychowywania się wspólnie z małoletnim rodzeństwem i zatrzymanie go na stałe - wbrew woli matki - w obcym kraju⁹¹. Wymienione powyżej tylko przykładowe orzeczenia wskazują, iż możliwości nadużycia władzy rodzicielskiej jest znacząco. W związku z tym, zadaniem sądu jest ingerowanie w życie rodzinne, gdy nie tylko rozwój dziecka jest zagrożony, ale także jego zdrowie, czy życie.

W kodeksie rodzinnym i opiekuńczym dopuszczono możliwość przywrócenia władzy rodzicielskiej, jeżeli ustaną przyczyny jej pozbawienia. W doktrynie pojawia się pogląd, iż nie wystarczy samo usunięcie przesłanki, która stanowiła przyczynę pozbawienia władzy rodzicielskiej⁹². Podkreśla się, iż istotę stanowi gwarancja, że dobro dziecka w żadne sposób nie będzie naruszone, jeżeli ową władzę rodzicielską się przywróci⁹³. J. Ignatowicz tą dodatkową przesłankę nazywa celowością przywrócenia władzy rodzicielskiej⁹⁴.

Kwestia przywrócenia władzy rodzicielskiej wywołuje wiele kontrowersji. Z jednej strony należy dać szansę rodzicom, którzy zostali pozbawieni tej władzy w stosunku do dziecka, a chcą naprawić swoje relacje i stworzyć na nowo rodzinny dom. Z drugiej strony istnieje obawa, iż rodzice ponownie będą nadużywali swojej władzy, czy rażąco wypełniali obowiązki. W rezultacie sąd powinien dokładnie przeanalizować nie tylko obecną sytuację dziecka i jego pozbawionych władzy rodziców, ale przede wszystkim spróbować domniemać, czy owy powrót dziecka do domu nie będzie zagrażał jego dobru. W związku z powyższym ta przesłanka dobra dziecka wydaje się najodpowiedniejszą wskazówką służącą pomocą dla podejmowania prawidłowych rozstrzygnięć przez sąd. H. Haak zwraca uwagę na jedną słuszną kwestię. Otóż w przypadku, gdy pozbawienie władzy rodzicielskiej było środkiem zabezpieczającym wymierzonym przez sąd karny, to wówczas nie może nastąpić przywrócenie tej władzy⁹⁵.

W praktyce sądowej może pojawić się wątpliwość w sytuacji, gdy rodzice zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej, a pragną odzyskać ową władzę nad dzieckiem, a potencjalną rodziną adopcyjną, która rozpoczęła starania o jego przysposobienie. J. Kosik słusznie zwraca uwagę, iż ta sprawa należy do trudnych. Nie mniej sąd powinien nie tylko przeanalizować ustanie przyczyny pozbawienia władzy rodzicielskiej, ale decydujące powinno się stać branie pod uwagę właśnie dobra dziecka⁹⁶. Podobny pogląd wyraża

⁹¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 października 1970 roku (Sygn. III CRN 181/70), LEX nr 1195.

⁹² J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 286.

⁹³ J. Kosik, Problem przywrócenia władzy rodzicielskiej w świetle kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, *Palestra* 1973, nr 10, s. 1466.

⁹⁴ J. Gajda, J. Ignatowicz, J. Pietrzykowski, K. Wietrzykowski (red.), J. Winiarz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 950.

⁹⁵ H. Haak, *Władza rodzicielska*, op. cit., s. 172.

⁹⁶ J. Kosik, *Problem przywrócenia*, op. cit., s. 1469.

M. Andrzejewski. Wskazuje on, iż w sytuacji, gdy dziecko żyje w rodzinie zastępczej, to powinno brać się pod uwagę nade wszystko więzy rodzinne z „nowymi” rodzicami⁹⁷.

Konkludując należy pamiętać, iż pozbawienie władzy rodzicielskiej stanowi ostateczny środek ingerencji sądu w życie rodziny i powinien być wymierzany w ekstremalnych sytuacjach. Jak wskazuje J. Ignaczewski najczęstszą przyczyną pozbawienia władzy rodzicielskiej są rażące zaniedbywanie obowiązków względem dziecka w postaci długotrwałego braku kontaktu z dzieckiem⁹⁸.

Omówiony powyżej środek ingerencji prawa rodzinnego i opiekuńczego jest zdecydowanie najostrejszy dla dziecka. Zostaje on wymierzony wówczas, gdy między innymi rodzic nie wypełnia prawidłowo swoich obowiązków lub nadużywa praw. Owe niewłaściwe postępowania wobec dziecka wpływają nie tylko na rozwój psychiczny czy fizyczny, ale mogą również zagrażać jego życiu. Odseparowanie takiego rodzica stanowi ważny środek w rękach sądu rodzinnego. Wydaje się, że w ocenie sądu może się pojawić dylemat, czy dane zachowanie wypełnia przesłanki pozbawienia, czy ograniczenia władzy rodzicielskiej.

Podsumowanie

Dobro dziecka stanowi najważniejszą wartość, która dotyczy rodziny. Zadaniem państwa stało się przeciwdziałanie, a także reagowanie w sytuacjach, gdy owo dobro zostaje naruszone. Omówione powyżej trzy instrumenty działania sądu na gruncie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego są istotne. Przynajmniej nie pozwalają tolerować sytuacji, gdy dziecku jest wyrządzana szeroko pojęta krzywda. Bowiernie nie muszą nastąpić fatalne w skutkach zachowania rodziców, aby sąd w odpowiednim momencie zaingerował. Orzeczenie przez sąd ograniczenia, zawieszenia lub pozbawienia władzy rodzicielskiej ma służyć nie tylko ochronie dziecka, ale także wskazać rodzicom właściwy sposób wychowywania dziecka i sprawowania nad nim opieki.

W związku z tym, iż pozbawienie i ograniczenie władzy rodzicielskiej wywołują najwięcej kontrowersji, podsumowując warto je porównać, aby nakreślić różnice pomiędzy nimi. Analizując te instytucje pojawia się wątpliwość, gdzie leży granica pomiędzy tymi dwiema instytucjami, zwłaszcza w sytuacji, gdy wobec dziecka podjęto decyzję o umieszczeniu np. w rodzinie zastępczej. M. Andrzejewski właściwie wyraził zdanie w tej kwestii. Bowiernie sąd ogranicza władzę rodzicielską „jeśli w chwili orzekania nie może jednoznacznie stwierdzić, iż – odwołując się do życiowego doświadczenia- dana rodzina nie ma szans na odbudowanie łączących ją niegdyś więzów (...). Pozbawienie władzy rodzicielskiej orzekane jest gdy nie ma nadziei na poprawę sytuacji rodzinnej”⁹⁹. Wskazany pogląd jest w pełni słuszny. Sądy powinny zatem dokładnie zbadać każdą sytuację i przeanalizować, czy dana rodzina ma szansę na normalne, wspólne życie. W sy-

⁹⁷ M. Andrzejewski, *Prawna ochrona rodziny*, Warszawa 1999, s. 59-60.

⁹⁸ J. Ignaczewski, *Pochodzenie dziecka*, op. cit., s. 239.

⁹⁹ M. Andrzejewski, *Prawna ochrona*, op. cit., s. 60-61.

tuacji, gdy występuje brak tej nadziei, nie można dopuścić do pozostawienia dziecka środowisku rodzinnym zagrażającemu jego prawidłowemu rozwojowi.

Z kolei porównując konsekwencje ograniczenia i pozbawienia władzy rodzicielskiej należałoby zwrócić uwagę na utratę atrybutów władzy rodzicielskiej. Zdaniem H. Ciepłej w przypadku pozbawienia władzy rodzicielskiej rodzic traci wszystkie prawa i obowiązki związane z jej sprawowaniem. Natomiast w sytuacji rodzica, któremu sąd ograniczył wykonywanie władzy rodzicielskiej jego uprawnienia są zdecydowanie znaczne, nawet w przypadku umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej¹⁰⁰. Zatem pozbawienie władzy rodzicielskiej powinno być środkiem ostatecznym¹⁰¹.

Pojawia się jednak pewien problem, iż wskazane przesłanki ograniczenia, czy pozbawienia władzy rodzicielskiej są zbyt ogólne. Celowe stało by się przede wszystkim sformułowanie pojęcia dobra dziecka, które na gruncie omawianych instytucji jest znaczące. Być może, iż w przypadku zapisu art. 111 §2 k. r. o. dotyczącego przywrócenia władzy rodzicielskiej powinno w treści jego zapisu wyartykułować dodatkową przesłankę dobra dziecka. Wówczas nie będzie żadnych wątpliwości, co do treści rozstrzygnięć.

Wydaje się, że w przypadku, gdy rodzic dokonuje przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece lub przeciwko życiu i zdrowiu na gruncie kodeksu karnego to obligatoryjne powinno być pozbawienie lub ograniczenie jego władzy rodzicielskiej. Nie można dopuszczać do sytuacji, gdy rodzic znęcający się nad dzieckiem nadal ma prawo do decydowania o najistotniejszych jego sprawach. Może pojawić się wątpliwość, czy owe pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej powinno wystąpić w sytuacji przestępstwa rozpijania. Jednak wydaje się, że każde przestępstwo godzące w dobro dziecka, czy powodujące jego demoralizację powinno obligować sąd do ograniczenia jego uprawnień względem dziecka. W obecnym stanie prawnym w myśl art. 51 kodeksu karnego sąd, uznając za celowe orzeczenie pozbawienia lub ograniczenia praw rodzicielskich lub opiekuńczych w razie popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim, zawiadamia o tym właściwy sąd opiekuńczy. Oznacza to, iż sąd w praktyce nie jest do tego zobligowany do przekazania sądowi opiekuńczemu sprawy. Prawodawca dał mu pewną dowolność używając sformułowania „uznając za celowe”. Wśród przedstawicieli prawa karnego przeważającym stopniu panuje pogląd, iż sąd karny nie jest sądem kompetentnym w sprawach rodzinnych. Stanowisko takie reprezentują m. in.: M. Szewczyk¹⁰², czy W. Zalewski¹⁰³. Wydaje się jednak, iż odebranie sądom karnym tak istotnej roli jest niezasadne. Zwłaszcza w przypadku, gdy rodzic znęcał się nad

¹⁰⁰ H. Ciepła, B. Czech, T. Domińczyk, S. Kalus, K. Piasecki (red.), M. Sychowicz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 793.

¹⁰¹ I. Długoszewska, *Przesłanki oraz skutki ograniczenia oraz pozbawienia władzy rodzicielskiej*, Warszawa 2012, s. 256.

¹⁰² G. Bogdan, Z. Cwiakalski, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, Warszawa 1997, t. I, s. 651-652.

¹⁰³ M. Błaszczak, J. Długosz, M. Królikowski (red.), J. Lachowski, A. Sakowicz, A. Walczak-Żochowska, W. Zalewski, R. Zawłocki (red.), S. Żółtek, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 32-116*, Warszawa 2011, t. II, s. 260-261.

dzieckiem. W praktyce sądy orzekają za przestępstwo znęcania się z art. 207 k.k. karę pozbawienia wolności w zawieszeniu na pewien okres próby.¹⁰⁴ W związku z tym niecelowe byłoby przedłużanie braku izolacji dziecka od agresywnego ojca, czy matki. Tym bardziej, iż krzywda może w dalszym ciągu być wyrządzana dziecku, gdyż po rozprawie sądowej taki rodzic prawdopodobnie powróci do domu. Takich przykładów można byłoby wymienić dużo, jednak wydaje się, że wprowadzenie obligatoryjnego ograniczenia lub pozbawienia władzy rodzicielskiej byłoby uzasadnione.

Należy jeszcze raz powtórzyć, iż przeciwdziałać krzywdzie dziecka nie tylko mogą właściwe organy, ale również najbliższe otoczenie rodziny mającej różnego rodzaju problemy. Bowiern każdy z nas powinien nabyć więcej empatii, a przede wszystkim reagować, gdy zauważymy nieprawidłowo rozwój dziecka spowodowany trudną sytuacją w domu.

Streszczenie

Kodeks rodziny i opiekuńczy reguluje instytucje ograniczenia, zawieszenia i pozbawienia władzy rodzicielskiej. Przedmiotem artykułu jest próba analizy tych trzech instytucji. Są to istotne uregulowania, które nadają ochronę dzieciom przed ich najbliższymi, czyli rodzicami. Ingerencją sądu zwłaszcza w sprawach o ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej jest znacząca. Sądy przy ocenie sprawowania władzy przez rodziców powinny mieć wzgląd przede wszystkim na dobro dziecka, które stanowi jedną z najcenniejszych wartości. W artykule zastosowano metodę analizy aktów prawnych oraz analizę orzecznictwa.

Słowa kluczowe: władza rodzicielska, ochrona dzieci

Limitation, Suspension and Deprivation of Parental Authority as Institutions of Family Law for the Protection of Children

Summary

The Family and Guardianship Code regulates the legal institutions of limitation, suspension and deprivation of parental authority. The objective of this article is to analyze these three institutions devised to ensure protection of children from their nearest relatives, i.e. their parents. Considering the character of the matter, any intervention on the part of the court, especially in cases concerning the limitation or deprivation of parental authority, is to be deemed as very far-reaching. That is why, when resorting to such measures the courts should first of all act upon the principle of wellbeing of the child that amounts to one of the most precious values enshrined in the legal system. In the article the analysis of both the legal acts and jurisprudence has been conducted.

Key words: parental responsibility, child protection

¹⁰⁴ A. Kilińska-Pękacz, *Kary i środki karne orzekane w związku z przestępstwem znęcania się nad osobą najbliższą na przykładzie wybranych wyroków Sądu Rejonowego w Bydgoszczy [w:] (Bez) celowość współczesnych kar i środków karnych*, red. S. Pikulski, A. Szymańska, Olsztyn 2013, s. 114-115.